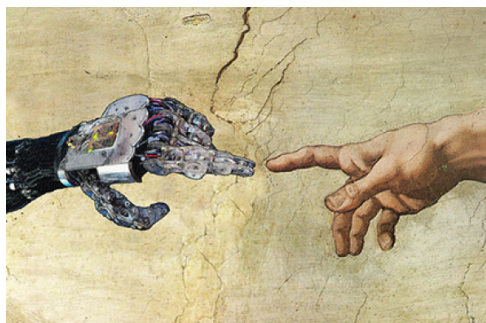

о. Мирон Бендик

Кожен із нас змалечку пізнає своє довкілля, рідних людей поруч себе, знайомиться із новими людьми. Зустрічаючись із друзями, ми питаємо: «Що нового?» Телебачення повсякчас знайомить нас із новинами у світі чи в нашій країні. Спеціалізовані телеканали чи інтернет-сайти детальніше ознайомлюють із новинами моди, спорту і т. п.

Ходячи до школи, а згодом до вишів, ми чуємо такий набір новин, що його в суспільстві вважають за потрібний для грамотної й культурної людини. Почувши їх, ми зможемо практично застосувати їх у житті. Коли ці новини стають нашими знаннями, ми стаємо освіченими людьми.

У нас у народі про тямущих чи обізнаних людей говорили, що вони здобули науку. При цьому надавали слову наука найширшого значення. І зараз ми можемо займатися самоосвітою, аби розвиватися чи кар'єрно, чи фінансово, чи просто з цікавості, було б тільки бажання. Є народи, для яких навчання стало чимось на зразок національної ідеї. Країни з освіченим населенням здійснили справжній науково-технічний і цивілізаційний прорив, а самі народи досягнули загального добробуту.

Науково-технічні досягнення періодично викликали віру у всемогутність людського розуму, яка виливалась у культ науки. Тоді від неї очікували вирішення всіх проблем. Щось турбує? Нічого страшного. Скоро наука все це вирішить і настане світле майбутнє людства. Науковців і «технократів» оточили месіанським ореолом. Саме вони, на відміну від простих смертних-аматорів, є професіоналами. Вони гарантовано обізнані, що і як робити.

Проте були й періоди масового розчарування. Коли виникали війни між народами, ударяли стихійні лиха чи техногенні катастрофи, множилися хвороби та пандемії, провалювалися суспільно-політичні експерименти – люди питали: чому науковці з усіма їхніми знаннями виявилися неспроможними? Для чого нам такі немичні наука й техніка?

До того ж виявлялося, що люди обізнані необов'язково були щасливішими від необізнаних. Вони також щоденно стикалися з проблемами, які, попри знання, не могли розв'язати. Скепсис щодо віри в людські можливості озвучив ще біблійній Екклезіаст: «Тоді глянув я на всі діла, що руки мої вчинили, і на той труд, що ним я трудився, і ото усе – марнота й гонитва за вітром, і ніякої з того користі під сонцем» (Еккл 2, 11).

Звичайно, великим було розчарування Екклезіаста, коли він порівняв невідповідність між докладеними зусиллями й отриманими результатами. Він зневірився. І не тільки він. Наш народ виражає подібний настрій іронічною приказкою: «Усе життя вчишся – дурний помреш». Тоді науковці постають диваками, які марнують своє життя на дурниці. «Головне, аби дитина вміла підписатися», – таким чином батьки колись окреслювали максимум того, чого має навчитися людина.

Ми бачимо, що оцінки ролі науки різними людьми діаметрально протилежні. Хто з опонентів має рацію? Як збалансувати такі оцінки, знайти між ними «золоту середину» й чи можливо це взагалі? Очевидно, для цього потрібно окреслити межі науки й тверезо визнати не тільки її величезні можливості, але й те, чого наука «не може».

Великий мислитель античності Аристотель стверджував, що людині для пізнання кожної істини потрібні три речі: зрозуміти її початок, середину та кінець. Що ми очікуємо від самої науки? Насамперед ми хочемо почути відповідь про світ, у якому ми живемо. А саме – яким був його початок і яким буде кінець. А також що робити нам, які знаходимося десь посередині між цими двома крайніми пунктами буття?

Зараз, у світлі теорії відносності Ейнштейна, ніхто не сумнівається, що всесвіт мав початок. Яким він був? Що було «перед початком»? Щодо цього науковці пропонують ряд теорій, іноді взаємовиключних. Така сама історія з «кінцем світу». Адже все, що мало початок, обов'язково матиме й кінець. Яким він буде й коли? До чого нам готуватися? У відповідь знову почуємо ряд версій, якими компенсується відсутність відповіді.

Знову ж таки, від відповідей про початок і кінець залежить відповідь про середину, тобто про сенс життя нас усіх, теперішніх, котрі проживаємо між початком і кінцем уже нашого життя. Адже шлях життя кожного з нас подібний: ми народилися, і це був початок, ми помremo, і це буде кінець. Отже, для чого ми живемо? Якщо рано чи пізно кожен дійде до кінця життя, то в чому сенс усього, що відбувається з нами і навколо нас?

Іноді нам кажуть: «Заждіть, наука ще дасть ці базові відповіді». Проте ми живемо лише, за словами Псалмопівця, 70–80 років. Покоління наших предків відійшли, так і не дочекавшись відповіді. Виглядає, що так само буде з нами і з нашими нащадками. А втім, це неповторно наше життя і ми хочемо почути відповіді на базові питання тут і тепер.

Сучасна наука сягнула досі не бачених висот. «Змужнівши», ставши дорослою в пізнанні, наука побачила і власні межі. Тепер вона їх уже бачить, а тому переросла наївність усезнайства свого «дитинства». Науковці – космологи чи футурологи – це шляхетні подвижники, які шукають відповідей на питання звідки, куди і для чого. Проте вони щораз частіше й відвертіше стверджують, що не знайшли й навряд чи знайдуть відповіді на «прокляті питання» в майбутньому.

Наші запити не обмежуються лише зовнішнім світом. Часто набагато більше нас турбують питання особисті – самореалізації, щастя й здоров'я, наших гармонійних контактів із іншими людьми. Це стратегічні життєві питання. Відповівши на них, ми зможемо належно укласти життя, поставити собі цілі й прямувати до них.

На такі запити науковці й поготів не мають відповідей. А це тому, що запити наші особові, а відповіді науки безособові за визначенням. Теорії, раціональні системи, схеми й закономірності – це наука. Але особисте чи сімейне щастя, цінності, свобода й любов – за межами науки. На такі питання відповіді дає нам релігія, бо це питання до неї.

У центрі релігії – Особа Бога. Це Він особисто дає відповіді на наші питання як глобальні, так і особисті. Він знає про те, що було на початку, бо був ще «перед» ним, та й, зрештою, Сам поклав цей початок. За це й зовемо Його Творцем. Він знає про те, що буде наприкінці, бо реально бачить цей «кінець світу» у Своєму Провидінні.

Тому, на відміну від людей, Він справді знає й має вичерпні відповіді на всі наші питання.

Бог відповідає нам через релігію, люди – через науку. Ці відповіді не конкурують між собою. Ба більше. Вони себе взаємодоповнюють. У той час, коли наука розповідає, як улаштовано світ, релігія розповідає, для чого він існує і який має сенс.

Крім питань про світ, ми питаємо про себе самих. Ці питання глибші від зовнішніх, порівняно поверховіших. Ми питаємо, хто ми є, наука ж відповідає не про нас, а про наше (що ми маємо) – тіло, психіку, розум і волю. Ми питаємо про особу – наука відповідає про природу. Без звернення до релігії ми не почуємо адекватної відповіді. До науки не можемо мати претензій, бо, питаючи про особу, звернулися не за адресою.

Бог у релігії відкриває нам, хто ми є, для чого живемо, що означає бути собою, тобто особою. Ми пізнаємо свою особу у світлі Особи Бога, відкриваємо нескінченну особисту гідність у нас Божого образу. Це ми робимо в спілкуванні з Богом – нашим особистим Партнером і Співбесідником. Бог відкривається нам Гарантом нашої свободи й особового самовизначення. Він також покликає нас до щастя і тим надає динаміки всьому нашому життю.

Водночас Бог відкриває нам ризики зловживання нашою свободою. Скерування свободи в бік зла приносить із собою нещастя гріху. Скоюючи гріх, ми ризикуємо втратити наше щастя. До того ж, щастя – це не «щось», чого нам не вистачає, а «Хтось», Особа, без Якої й ми будемо «ніким». Кожна людина може обрати своє Щастя і ввійти з Ним у безпосереднє спілкування.

У світлі Божої Особи ми починаємо особово сприймати іншу людину й любов'ю відкриваємо в ній ближнього. Тепер ми готові до гармонійних відносин. Завадити нашому щастю може лише гріх – нещастя втратити Бога й ближніх. Проте гріх – не приреченість чи неуникненна доля. Ми можемо уникнути цього нещастя, вільно відмовившись від самої можливості гріха.

Бог із оптимізмом «дивиться» в майбутнє людства і всесвіту, бо вони і все, що існує, є Його творінням. Бог не для того все створював, аби воно пропало. До нового, переображеного в майбутньому творіння Він скеровує хід історії. Спираючись на Боже Провидіння, ми можемо вірити, що й для нас Бог приготував місце на райській Новій Землі. Він дав про це Обітницю, дав Слово, а Бог уміє тримати слово.

Як бачимо, на двох «крилах» злітає людина над щоденністю – науки й релігії. Якщо бракуватиме хоча б одного крила, людина не злетить. Розвиваючи науку, вкладаючись у неї, людина зміцнює своє перше крило. На крилі ж релігії людина не тільки злітає над землею, а й підіймається до самого неба.

У ті небесні «простори» не долетить жодний космічний корабель, до них не підніметься навіть найсміливіша людська фантазія. За словами апостола Павла, «те, чого око не бачило й вухо не чуло, що на думку людині не спало, те наготував Бог тим, що Його люблять» (I Кр 2,9). Зичу всім Вам високого й щасливого «польоту» до «дому Отця», стартуючи вже відтепер. Не біймося. У нас усе вийде!

о. Мирон БЕНДИК, Наука і релігія // СЛОВО №2 (86), червень-серпень 2021